

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 64

Fylke: Aust-Agd.

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Holt.

Emne: Død og begravelse

Bygdelag:

Oppskr. av: Lars Fosstveit

Gard:

(adresse): Høst pr. Tvedestrand

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Både - og

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

Har snakka med flv. bonde Marta Lunde, 84 år.

SVAR

Det er kjø so godt å ha nokka sikker
 greide på slikt som er eldre enn
 "manns minne", so det ein giv
 svar på her går best berre attende
 i fjøre århundrad eit stykke.

I Dødsvarer.

1. Ingent
2. Det hende at ein så "svarte fuglar"
 ved beiset der ein lå sjøk (Dødssjøk?)
 Og så høyrde ein stundom
 hunder tale og fuglar skrike stygt.

3. Ukjent

4. Ukjent

5. nei

6. nei

II Dødsleik.

7. Nei

8. nei

9. nei

10. Både - og, akkurat som no.

11. Det gjekk fjøre seg som no

12. Nei

13. Det hende - og hunder - sjeldan.

2/

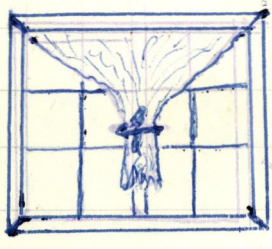
III Tiden mellom dødsjallet
og begravelsen.

14. Alen. er dø. Mer dei andre ord
i spørjelisten er og kjend.
15. Det kveste vel at ein i særskilde
høve av tvilsmaal bresta dei i sp. lista
nemnde ting. Mer det var kj. ålment.
16. Me kjenner eit tilfelle av skjundsaude
dei vedk. var lagt på „dikskå“; mer
ho vakta att etter å ha vore „død“
i nokre mange timar.
17. Ukjent
18. Bant upp med eit kvitt bind
19. nei - og dipe: do: nei - og 21: nei
22. Uer sēmarer var vindauga opna.
23. Inge viss tid. Det var gjort
når liket var pynta.
24. På eit bord.
25. nei
26. Høkkun i seega.
27. Etter at liket var pynta.
28. Berre ein det var smittsam spjike
29. — ?
30. Inge viss tid.
31. Som regel ei eller eit par grannkoner.
32. nei
33. Ja
34. Ja
35. Ja
36. Ja
37. nei
- Likkjar
38. Kee liket.
39. Likkjar.

40. Likkaker. Dei var noko større
enn almu. lakker og var brukt sm. av.
41. Inge regel om det.
42. Underklar. Gittelle "storfoek"
Kledde også i svarte overklar.
43. Foek brukt helst å sei "likejoka
ferdig" i god tid" - kanskje mange
år før dei fekk bruk for ho.
44. Det var av linn; men det var vel
helst avdi dei då ikkje fannst
anna stoff dei kunne bruke den tida.
45. Nei
46. Ha stinper (koser) på.
47. Ukjent
48. Nei
49. Nei
50. Ukjent
51. Skring århundrearkivet 1900-1910 -
52. Kjøpt ferdig - av hvitt tøy.
53. Likkakerne kallast og likevop.
54. Nei.
55. nei
56. nei
57. nei.
58. Fleire hadde kiste ferdig; men der
var inge regel om det.
59. Det veit nei kj.
60. Ja.
61. Det var gjerne ein (eller fleire) i bygda
som var spesialist(er) i slikt.
62. I eldre tid ja. Fargeblandingar var
kjønnsk og linolje. Sjå sist i manuskriptet
63. Etter 1900.
64. nei
65. Som regel tøy - seinare mest hovlespen.

4/

- 66. Firkanta av kvit linn, fyllt med hvøi eller kolon.
- 67. Firdag kjøpt kvit kiste.
- 68. Ingei regel om det.
- 69. Nei.
- 70. med krauser - same nå.
- 71. nei
- 72. nei
- 73. nei, folk har trøddet kje på slakt i "historisk" tid.
- 74. Det høst vil men var inge regel. Da la dei gjore sine bukett i hvedene på den dide.
- 75. nei.
- 76. Helt i beretova - og i sine sine same på låven.
- 77. Både dette romet - og på lik-fjeldsdayen dei hadde roma i 1ste etg. vart pynta. Viidauga med lakke som vart knyttet saman som risset viser.

På speglene vart svarte bænd sett i kross anten + eller X (andærkross) I siste tilfelle frå hjørne til hjørne og då ofte med ~~itt~~ svarte bænd også med langs spegelramma. Klokkas vart slussa i ein morgon i likferdsdagene (i noko eldre tid vistnok straks den sjuke var død) til firdas rom att på kyrkja. I rektig gammel tid firkanta linn på golvet.

- 78. Som regel firkanta granbar kring kista og med låvetræa.
- 79. Ikkje itenik her.
- 80. — o —

5

NORSK ETNOLOGISK GRANSNING

- 81. Sja nr. 78. Liket var alltid beren i stova likfjedsdage, og kappra graubar lagt på stoveldora og medetter segge eit Stejkkje, Gjereu sine 8-10 m.
- 82. Det brukast mest, kausky kelt avdi liket skulde (og skal) berast ut med beina først.
- 83. Mest alltid lå loket på. Skulde ein eller annan sja liket, hadde dei lagt ein sokalla Sverreduk iover aulaket.
- 84. Som eit stort kvitt lommetørkle
- 85. Sverreduk
- 86. Det hendte ein sjeldan gong.
- 87. Nei. Men ifjor testamentera ei daure Kr. 10000 til Kapell, og kvadestjert kan vesteke at eit seikk skal byggjast i dei jaunkid.
- 88. —

Sorg.

- 89. Ja.
- 90. Kjeneru Kje til det.
- 91. Ja, forsovikt som ein gjereu kelt seg tunkte frå daure o.l. ei Fisk; men det var ingu fast regel
- 92. Bl. a. inni daure.
- 93. Ja, warte klede
- 94. nei
- 95. nei
- 96. nei
- 97. nei
- 98. Søgne ut liket
- 98. nei
- 99. Begraveelse, også gravferd

6/

100. J husek.
101. Svart sjelden.
102. Uen kista var dekket av økle
for ein kjepp med krauser vett me ikkje.
103. Det hyste nok millom "dei
kondisjonerte" som familie Hall o. like.
104. Kjener ikkje til det
105. — —
106. — —
107. — —
108. — —
109. nei
110. Her kan vissel ikkje vere itent
111 vakerast mest sida katolicismen
vart "sitjeda".
112. Ukjent
113. — —
114. Ja.
115. Truelig i full bruk ikkje 1920.
116. Der var gjerne ein religiøs leder som sa noko.
117. Ikkje i seinare tid.
118. Ja, seg det!
119. Som regel næraste familie.
120. nei
121. som sp. 119.
122. med fotredene - som regel.
123. nei.
124. nei.

Mer det hyste ikkje 1900 at ein sokalla
"farstjende fant" døde. Der som song ut
liket var ein bonde som var kjend for å
vera noko iværdsen i kjeften - Då dei skædde
bera ut kista, sette ho seg fast i døra.
Då sette bonden i: "Ut ska farven omi omi
så ska brøte hål på veggene!!"
Det slopp dei no.

- 125. Ja. sjå sp. 81.
- 126. Som regel ikkje.
- 127. Talefall ikkje i "manns minne"
- 128. Det var som det jaest seg. Dei fleste
kjøpde nok med til kyrkja
- 129. Dei allerfleste fylgte.
- 130. Solevege nokon veit
- 131. Det er nok ingen ny oppfatning
- 132. Ukjent.
- 133. — " —
- 134. Ja; det er kjø menige for 1900 som hadde flest.
- 135. Alle dei som er nemnd i spørsmålet
- 136. Det er høgst forskjellig
- 137. — " —
- 138. — " —
- 139. Nei
- 140. Nei
- 141. Nei
- 142. Nei
- 143. Nei
- 144. Veit ikkje
- 145. Sedd direkte på slede eller vogn.
- 146. Truene regel om det.
- 147. Nei
- 148. ja, i alle gaege for sikkerhet
- 149. Ikkje for fort.
- 150. Flest yngre gaege - og i enkelte
hove er jamvel velvirket tenar
eller husemann på garden.
- 151. Var det lang veg sat kvar på si del.
- 152. Nei. Men hadde kjø
nokon bestemt sauger med.
Det var kjø allis kvar sin song til sikkerhet
fylgte med til kyrkja.
- 153. Liket var borte av no kverlar.

54101

- Det kallast „klojv“ eller „bære“,
 154. nei
 155. nei.

På Kirkegården.

156. Dei same som bar der ut av hællet.
 Dei blei sett på 2u Knaster like
 innanfor Kirkegårdsporten (Stettet).
 157. Ukjent.
 158. — — —
 159. sjå sp. 156.
 160. nei
 161. Talepænrerne prester gjorde det
 og gjekk fere til grava. Det er alv. no.
 162. Nei.
 163. Det heidde (og heidar enno) når det
 er ein av spissane i menighetsyrket,
 at det var ført inn og „bisatt“ derifrø.
 164. nei
 165. nei
 166. nei. Det var kj gjint same dag.
 Graven.
 167. Det var vist i presten A. Faye si
 tid, hælly i 1820 åra.
 168. nei
 169. Ingen veit det.
 170. Tja, si det!
 171. nei
 172. — — —
 173. Ukjent
 174. Folk ene hadde råd, slikke ei stotte
 på. No fervert laga mange
 jernstøtter. Kernen av jern var
 også temmelig mykje i bruk.
 Ein stor bærte var ofte plukka på.

175. Helst når det er kjækjensidig -
 då der gjey bæssar dit. Det er ju merke
 berre iine sjuuamne grava verk pæjnta.

Serlige seipille.

176. Ja.
 177. over mænn i noko eldre tid
 178. Ukjent
 179. —
 180. —
 181. —

Gravit.

182. Liktud og begravelse helst.
 183. Som regel iine mænn, alder likkjellig
 184. Det same.
 185. Nei
 186. Hovist sjølsagt.
 187. Ser glæymde no.
 188. Som regel ikkje - i litt yngre tid
 189. Nei
 190. Av 2; serlig i når der var "læggfremmede".
 191. 4. morgonmat, middag, kaffi, kveldsmat.
 192. Nei
 193. Nei
 194. Inger regel for det. Men iine
~~195.~~ leigde ju allis folk til koking
 og servering. Hjå "småfolk"
 var nok unge kvæder i hestydene
 stændene med ved matservinga.
 195. Nei
 196. Hadde seeding med.
 197. Feil burt
 198. —
 199. Nei
 200. Halve seedingen er ukjent her.

201. Grovøl var ikkje mer enn høgst 2 dagar her i bygda. Sørfornene er mest dei same no. Einaste skenaden er at for bilane si tid var gjestane innkvartera hjå grannene også. No drar mest alle heime i bil.

202. I eldre tid var der nok servera nøgda av både brennevin og svakere drikkevarer. Men eg kan kje høyrde um slagsmål og telerar, meikelig nok. Det einaste eg kjemne til var at nokre karar sette seg til å spela kort i eit grovøl iking 1870. Det var meikje folkemekk um det.

203. Nei, snarare tvilom. Det var visse venst til brødlatip. Men no er ju heldigvis svart omseg vortee fråhaldsfolk, og dei som framleis serverar rindrikk serverar bare ølsorter og det ikkje av dei sterkaste.

204. Ja.

205. For 1900 i allefall.

206. Krausen blir samei laga heime umso for ein del, serleg um sūmarer då, rårstoffet er so greitt å få fatt i. Barlied var og var meikje bruka same tvedelag for blomane. I lett eldre tid kom der stundom krauser der det ikkje fanast blomar i, berre tykkblatting, alu. bjung, rædde blad um høstet O.S.B.

207. Silkefødd på Klausea brukast berre av nær familie - eller av organisasjonar. Alle sløiper har påskeift.
208. Klausea vert lagt på grava når den er fylt igjen.
209. Dei kan leggje nokso leuge. Det er gravane som tek dei burt når han teytkjer det høvet.
210. Der finnmark-sjøløyt - folk som ikkje er fjälaldsfolk og som servere reisdrjukk. Men det er berre soake ålsorter no.
211. Det brukast noko i Tvedestrand. I Hoek veit eg inge som har gjort det. Derimot veit eg at bedetuis har vore brukte til servering (og bisedelse og) anten avdi gjestene var so mange at eit alne. bedetuis vart noko lite, eller og at heieren var so liten at sjöls ein alne. likfjordsfolk ikkje fekk skikkelig plass.
212. Den første avisa i Tvedestrand var Tvedestrandsposten, som Pree Garborg begynte å gje ut i 1872. Først i 1874 kom den første etnologen, 27-2-74. Den galdt veddønnen bokstavar, bonde, ordf. og storkjersmann Halvor Skjervehoek. Men bindane var ju fege til å legge iveg med noko nikt. Den første Dødsfallannoncen galdt, sjöløyt, ein leymann. Laroldermann Johan Christensen. Den sto i no 26 torsdag 3 juli 1874. Punktum. Og so skiltekk ein stabel

frå sognverdenen. Der gjeldar også
ein av mine aner - på farsida,
Albrekt Berge, der rikaste bonde
Hoel har hatt nokon gang.

Slav levde i 1500 åra, på same
tid som dei brøtale og griske lens-
herrene i Agder, Erik Mænk.

Det so vart utdanna om ei stor slakte
Hovsnes ved Fossvoldfossene.

Saken kom for retten - og n^r Albrekt
var nok ikkje so heilt viss på at det
var han som hadde retten.

Difor tok han i lojndom og fekk litt
jord frå Bergegarden i Skoa sine.

Og so sto han på Hovsnes og sa
på "at han stod på eigen jord". Og

værdi Saken. Presten N. Fage som
fortel dette i Hoel Prestegjelds historie

fortsetter: Da den rige meneder ble
født på Hoel kirke for at begraves, fløi
der so sorte ravner ned av kisten i

Gårdalen (nær Hovsnes) Der opholdt de
sig længe og skreg stengt om kveldene.

Naja, men vi ikkje so akkurat
forplikta til å bli det ein prest fortel.

Serleg når han om å ha høyrd det av andre.

Til sp. 62. Teie granne av oss laga kister.

Slav farga dei med svart farge av
Kjønrik og linolje. Litt fucare var
kista, men dei slo skånkol i små
klumper og festa det i maliege
på lokket. Klumpen var sjeldne
større enn risgrøn. Dette var
ikring 1900.